

بررسی مرگ های ناشی از سوء مصرف مواد مخدر در اجساد ارجاع شده به اداره کل پزشکی قانونی خراسان

تاریخ دریافت: ۸۷/۵/۲۰ - تاریخ پذیرش: ۸۷/۱۰/۸

خلاصه

مقدمه

موارد مرگ و میرهای ناشی از مصرف مواد مخدر در جهان به طور روز افزون سیر صعودی داشته است که علاوه بر تحمیل بار مالی فراوان بر فرد و خانواده اش، بار مالی و معنوی فراوانتری بر جامعه نیز داشته دارد. از این رو در مطالعه ای، در طی ۲ سال کلیه موارد مرگ ناشی از سوء مصرف مواد مخدر که به مرکز پزشکی قانونی خراسان ارجاع شده بودند بررسی شده و ضمن تعیین خصوصیات جمعیت شناسی و نیز تعیین راه مصرف و نوع ماده مصرفی، یافته های آزمایشگاهی و کالبدشکافی در مصرف کنندگان مواد مخدر منجر به فوت مورد مطالعه قرار گرفت.

روش کار

در یک مطالعه توصیفی مقطعی تحلیلی کلیه موارد فوت ناشی از مصرف مواد مخدر در فاصله زمانی دو سال (۱۳۸۲-۱۳۸۴) که به پزشکی قانونی خراسان ارجاع شده بودند، با استفاده از روش جمع آوری اطلاعات بر اساس تکمیل پرسشنامه و با استفاده از اطلاعات موجود در پرونده های بایگانی و شرح معاینه اجساد و پاسخ آزمایشهای موجود در پرونده ها مورد بررسی قرار گرفتند در نهایت داده های پرسشنامه های طرح با استفاده از نرم افزار آماری SPSS نسخه ۱۴ ثبت و جهت بیان نتایج از آمار توصیفی و برای تحلیل یافته با استفاده از آزمونهای آماری تی تست و کای اسکوئر استفاده گردید و مقادیر p کمتر از ۰/۰۵ به عنوان معنا دار بودن در نظر گرفته شد.

نتایج

از بررسی یافته های پژوهشی مشخص گردید اکثریت موارد فوت مربوط به جنس مذکر (۹۳/۴٪) بوده و از نظر سنی گروه ۲۱ تا ۳۰ سال با (۱۱/۴٪) بیشترین درصد را به خود اختصاص داده بودند. بیشترین موارد فوت (۲۷٪) مربوط به تحصیلات سیکل و دارندگان شغل آزاد (۲۴/۶٪) بود. شایعترین راه مرگبار مصرف مواد مخدر راه تزریقی و ماده مصرفی تریاک با ۳۲/۷٪ بیشترین میزان را در بین افراد داشت و در نهایت نیز یافته های آزمایشگاهی و کالبد شکافی نشان داد که احتقان ریه (۳۶/۵٪) و هیپاتیت مزمن (۳۲/۲٪) بالاترین میزان را دارا بوده و از میان یافته های بالینی تزریقات غیر بیمارستانی با ۵۹/۲٪ بیشترین میزان را به خود اختصاص داده بود.

نتیجه گیری

نتایج حاصل از این پژوهش حاکی از آن است که مرگ میر ناشی از مصرف مواد مخدر در بین مردان و در سنین جوانی و افراد دارای شغل آزاد و با تحصیلات کمتر از دیپلم شیوع بالاتری داشته و همین امر لزوم مساله آموزش و مراقبت بیشتر از این قشر را آشکار می سازد. در ضمن با توجه به اینکه شایعترین یافته کالبد شکافی و آزمایشگاهی احتقان ریه و هیپاتیت مزمن بوده ضرورت توجه به روشهای پیشگیری از انتقال عفونت به سایرین چه در دوران زندگی و چه هنگام معاینه و کالبد شکافی افراد معتاد آشکار می شود. در نهایت با توجه به اینکه تزریقات غیر بیمارستانی بالاترین میزان را در یافته های بالینی افراد مورد مطالعه داشته، می توان اینگونه نتیجه گیری کرد که راه تزریقی شایعترین علت مرگ در بین مصرف کنندگان مواد مخدر بوده است.

کلمات کلیدی: اعتیاد، یافته های پس از مرگ، کالبد شکافی، مصرف زیاد از حد تریاک، سوء مصرف، مواد مخدر

آریا حجازی *

غلامعلی زارع

محمدباقر زیدآبادی نژاد

محمدتقی شاکری

۱- استادیار پزشکی قانونی، شیراز، ایران

۲- استادیار داخلی، مشهد، ایران

۳- پزشک عمومی، مشهد، ایران

۴- دکترای آمار، مشهد، ایران

* شیراز، کمربندی معالی آباد، اداره

کل پزشکی قانونی استان فارس

تلفن/فاکس: ۰۷۱۱-۶۳۰۷۳۴۳-۹۸+

email:arya_hedjazi@yahoo.com

مقدمه

در عصر حاضر مساله مواد مخدر مشکل مخاطره آمیز و كاملا پیچیده ای به خود گرفته است و درعین حال گسترش جهانی داشته است. اعتیاد به مواد مخدر علاوه بر زیانهای جدی و خطرناک جسمی از قبیل ابتلا به بیماریهای عفونی و واگیر دار همچون ایدز، هپاتیت، سل، عوارض و مشکلات عدیده اجتماعی و اقتصادی از قبیل افزایش جرمهای مرتبط با مواد مخدر همچون جنایت، سرقت، تکدی گری و هدر رفتن سرمایه های کلان مادی کشورها را نیز به دنبال داشته است (۲،۱).

کشور ما نیز به دلایل متعدد فرهنگی و موقعیت جغرافیایی و همجواری با دو کشور بزرگ تولید کننده مواد مخدر، دارای شرایط کاملاً بحرانی واحد می باشد و مبتلایان به اعتیاد همه روزه باعث ایجاد خسارات سنگین اقتصادی و فرهنگی به جامعه می گردند (۳). علاوه براین طبق گزارش ستاد مبارزه با مواد مخدر پس از تصادفات دومین عامل فوت در مرگهای مشکوک عوارض ناشی از اعتیاد است (۴).

امروزه در جامعه مرگهای ناشی مصرف مواد مخدر به علل گوناگونی رخ می دهد که بررسی های مقدماتی حاکی از آن است که مصرف مواد مخدر ناخالص و استفاده از راههای غیر معمول مصرف به عنوان مثال تزریق وریدی تریاک و یا پودر استنشاقی هروئین از جمله علل منجر به فوت در این افراد است (۵، ۱۳). بررسی تاریخیچه استفاده از اپیوم حاکی از آن است که استفاده از آن به ابتدایی ترین زمانهای ثبت شده در تاریخ باز می گردد. سومریها حدود سه هزار سال قبل از میلاد مسیح اولین کسانی بودند که از اپیوم برای مقاصد مذهبی استفاده می کردند (۶). اپیوئیدها دارای اثرات ضد دردی می باشند که اگر چه این مسئله غیر قابل انکار است، اما ذکر این نکته ضروری است که همین ترکیبات و سوء مصرف آنها، به طرق مختلف خسارت خود را به جامعه وارد می سازند. در واقع عوارض حاصل از سوء مصرف این مواد از حدود و مرزهای پزشکی فرارفته و مثال بارز آن معتادان تزریقی هستند که از اثرات فوری، عفونتهای ثانویه (آبسه های موضعی، اندوکاردیت، هپاتیت ب و ایدز) و عوارض غیر قانونی (اعتیاد، سندرم محرومیت) تزریق هروئین رنج می برند (۷). اپیوئیدها یا ترکیبات شبه تریاکی در ابتدا برای توصیف

داروهای استخراج شده از تریاک مانند مرفین و کدئین و نیز مشتقات نیمه سنتتیک مانند هروئین به کار گرفته می شد اما امروزه ترکیبات صناعی با اعمال شبه مرفین و حتی آنتاگونیستهای داروهای مخدر را نیز در دسته اپیوئیدها قرار می دهند (۸). اثرات فیزیولوژیک ناشی از مصرف اپیوئیدها نتیجه تداخل اثر بین هر کدام از این مواد و رپستورهای متعدد است. این تداخلات در درجه اول اثرات خود را بر سیستم اعصاب مرکزی، دستگاه تنفسی، سیستم قلبی-عروقی و دستگاه گوارش نشان می دهد. اثرات سیستم اعصاب مرکزی شامل بی دردی از طریق تغییر در تحمل درد^۱، آرام بخشی، سرخوشی و خماری می باشد (۹).

اثرات قلبی و عروقی در دوزهای بسیار کم مشاهده می شود و شامل وازودیلاتاسیون محیطی است که منجر به هیپرتایون ارتوستاتیک می شود (۱۰). بررسی اثرات مصرف اپیوئیدها بر دستگاه تنفسی نشان می دهد ممکن است مهار تنفسی، ادم ریوی غیر قلبی، هیپوکسی، آسم شدید و پنومونی اتفاق بیفتد (۱۱، ۱۲). در ارتباط با دستگاه گوارش می توان به کاهش حرکات معده و تأخیر در تخلیه معده که خود می تواند تهوع و استفراغ را به دنبال داشته باشد اشاره کرد (۱۳، ۱۶، ۱۸).

روش کار

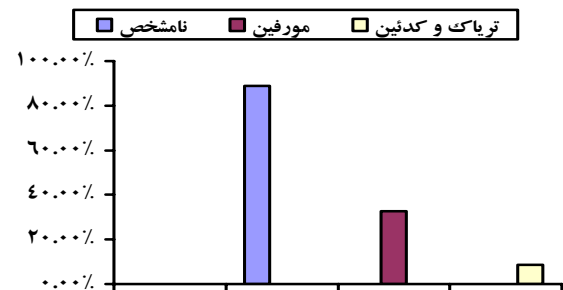
در یک مطالعه توصیفی مقطعی تحلیلی کلیه اجساد که علت مرگ آنها از طرف پزشکی قانونی مصرف مواد مخدر اعلام شده بود و در فاصله زمانی دو سال (۸۳-۱۳۸۴) به پزشکی قانونی خراسان ارجاع شده بودند به عنوان جمعیت هدف انتخاب و با استفاده از روش جمع آوری اطلاعات بر اساس تکمیل پرسشنامه و استفاده از اطلاعات موجود در پرونده های بایگانی و شرح معاینه اجساد و پاسخ آزمایشهای موجود در پرونده ها، جمعیت هدف مورد بررسی قرار گرفتند. در نهایت داده های پرسشنامه های طرح با استفاده از نرم افزار آماری SPSS نسخه ۱۴ ثبت و جهت بیان نتایج از آمار توصیفی و برای تحلیل یافته با استفاده از آزمونهای آماری تی تست و کای اسکور استفاده گردید و مقادیر p کمتر از ۰/۰۵ به عنوان معنادار بودن در نظر گرفته شد.

¹ Telorance

نتایج

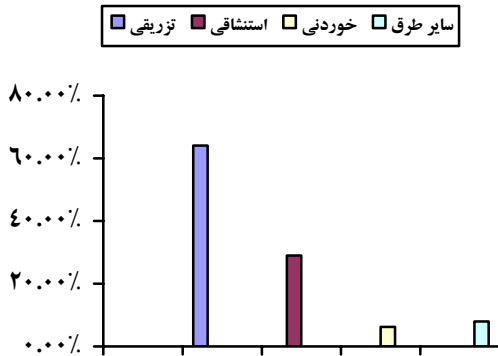
با استفاده از نتایج این مطالعه در کل ۳۹۵ پرونده در طی ۲ سال مورد بررسی قرار گرفتند. از کل پرونده های مورد بررسی ۳۶۹ مورد مرد (۹۳/۴٪) و ۶ مورد زن (۱/۶٪) بوده اند. میانگین سنی متوفیان $36/3 \pm 8/34$ سال و به تفکیک گروه سنی، ۳۶/۳ درصد موارد در گروه ۲۱ تا ۳۰ سال، ۳۱/۶ درصد در گروه ۳۱-۴۱ سال، ۲۰/۶ درصد در گروه ۴۱ تا ۵۰ سال، ۳/۴ درصد در گروه ۵۱ تا ۶۰ سال، ۳/۱ درصد در گروه ۶۰ سال به بالا و ۱/۴ درصد در گروه زیر ۲۰ سال قرار داشته اند. بررسی توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه از نظر شغلی مشخص کرد بالاترین میزان مرگ مربوط به دارندگان شغل آزاد بوده (۲۴ درصد) و ۶/۶ درصد کارگر، ۹/۹ درصد بیکار، ۰/۳ درصد محصل، ۰/۳ درصد کارمند و ۱ درصد خانه دار بوده اند. ضمناً از نظر تحصیلات افراد دارای تحصیلات سیکل با ۲۷ درصد بالاترین میزان را به خود اختصاص داده اند و ۹/۷ درصد افراد بی سواد ۵/۶ درصد افراد دیپلم و ۳ درصد افراد بالاتر از دیپلم بوده اند. با توجه به اینکه یکی از اهداف پژوهش بررسی نوع ماده مصرفی و روش مصرف در افراد مورد مطالعه بوده، یافته های پژوهش بیانگر آن است که اکثریت افراد فوت شده از روش تزریقی ماده مخدر استفاده می کرده اند. از لحاظ آماری نیز آزمون کای دو حاکی از تفاوت در نوع ماده مخدر در افراد مورد مطالعه است (نمودار ۱، ۲).

ذکر این نکته ضروری است که در آزمایش TLC^۱ اگر فردی تریاک مصرف کرده باشد آزمایش کدئین و مرفین وی هر دو مثبت می شود اما اگر فردی مرفین مصرف کرده باشد فقط جواب مرفین وی مثبت می شود.

نمودار ۱- فراوانی جمعیت مورد مطالعه به تفکیک نوع ماده

مخدر مصرفی

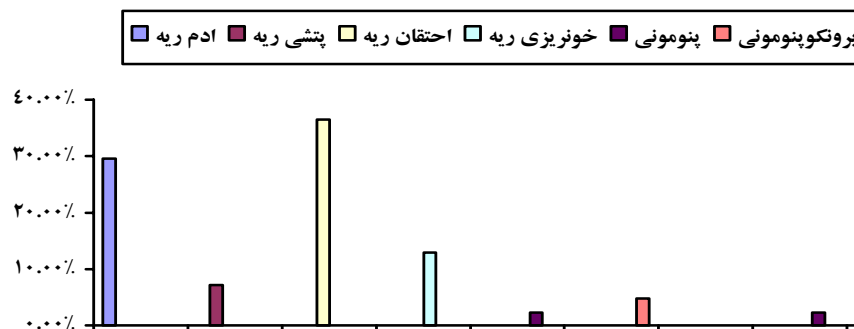
نمودار ۲- فراوانی جمعیت مورد مطالعه به تفکیک نوع

طریقه مصرف ماده مخدر مصرفی

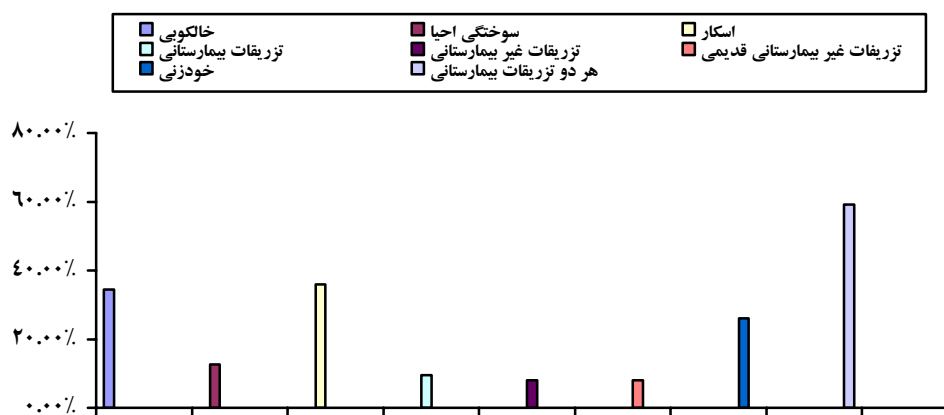
بررسی وجود مواد مخدر در ادرار و احشاء افراد مورد مطالعه نشان داد که ماده مخدر در ادرار ۸۹/۶ درصد افراد وجود ندارد. در تحقیقات مشابه میزان ماده مخدر در ادرار افراد بیشتر بوده اما در این تحقیق میزان ماده مخدر احشایی بالاتر بوده و علت این امر مثانه خالی افراد مورد مطالعه بوده است. علاوه بر این شدت ماده مخدر در افراد مورد مطالعه مورد بررسی قرار گرفت که کمترین میزان شدت به مثبت قوی (۳/۴ درصد) و بیشترین میزان به مثبت ضعیف (۲۷/۸ درصد) مربوط می شد. در نهایت نیز یافته های کالبد شکافی و آسیب شناسی در ریه و کبد افراد مورد مطالعه بررسی شد که شایعترین یافته ها در ریه مربوط به احتقان ریه و ادم ریه و در کبد به هیپاتیت مزمن مربوط می شد (نمودار ۳).

در ضمن بررسی یافته های بالینی در افراد مورد مطالعه حاکی از آن بود که ۲۶/۱ درصد افراد خود زنی داشته اند و ۰/۸ درصد افراد از تزریقات غیربیمارستانی قدیمی و ۹/۴ درصد افراد از تزریقات بیمارستانی و ۵۹/۲ درصد از آنها از تزریقات غیر بیمارستانی قدیمی و جدید با هم استفاده می کردند. بررسی وجود اسکار و سوختگی ناشی از CPR^۲ در یافته های بالینی افراد نشانگر آن بود که ۳۵/۹ درصد افراد فوت شده دارای اسکار بوده اند و ۱۲/۷ درصد از آنها دچار سوختگی ناشی از CPR شده اند (نمودار ۴).

^۲ Cardio pulmonary resuscitation^۱ Thin-layer chromatography

نمودار ۳- فراوانی جمعیت مورد مطالعه به تفکیک اتوپسی آسیب شناسی ریه اجساد

نمودار ۴- فراوانی یافته های بالینی در جمعیت مورد مطالعه

بحث

با توجه به یافته های مطالعه حاضر می توان چنین نتیجه گیری کرد که مصرف مواد مخدر و مرگ ناشی از آن در بین مردان شیوع بیشتری دارد. لیکن با توجه به اینکه در تحقیقات قبلی میزان مصرف در میان زنان درصد بیشتری را به خود اختصاص داده است نمی توان به مساله مصرف مواد مخدر در بین زنان و مرگ های ناشی از آن بی توجه بود. همچنین با توجه به اینکه گروه سنی ۲۱ تا ۳۰ سال بیشتری درصد مرگ و میر را در افراد مورد مطالعه شامل بوده می توان نتیجه گرفت که گروه سنی جوانان در معرض بیشترین خطر هستند که نتایج حاصل با نتایج مطالعات قبلی نظیر مطالعه دکتر عمویی و همچنین مطالعه دکتر خلخالی همخوانی دارد (۱۲، ۱۴). در ضمن بررسی توزیع فراوانی تحصیلات نشان می دهد که مرگ و میر ناشی از مصرف مواد مخدر در افرادی که تحصیلات کمتری دارند (کمتر از دیپلم)

بیشتر دیده می شود و این امر حاکی از آن است که با افزایش آگاهی افراد نسبت به عوارض نامطلوب مصرف مواد مخدر تمایل آنها به مصرف مواد کمتر می شود که نتایج حاصل با نتایج مطالعات قبلی نظیر مطالعه دکتر عمویی و همچنین مطالعه دکتر خلخالی همخوانی دارد (۱۲-۱۴). همان طور که یافته ها نشان می دهد افراد با تحصیلات دیپلم و بالاتر از دیپلم فقط ۵/۹ درصد کل افراد فوت شده را شامل بوده اند و همین امر اهمیت مساله آموزش و آگاه سازی افراد کم سواد را نسبت به عوارض سوء مصرف مواد مخدر آشکار می سازد. در رابطه با یافته های اتوپسی لازم به ذکر است که در این تحقیق احتقان ریه، هپاتیت مزمن و ادم ریه به ترتیب بالاترین میزان را به خود اختصاص دادند که نتایج حاصل با نتایج مطالعات قبلی همخوانی دارد (۵، ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۱۸). ضروری است که این افراد چه در دوران زندگی و چه در هنگام معاینه و کالبد شکافی حتما از نظر ریه و

فیبروزنیک می باشد و در نهایت با توجه به این که تزریقات غیر بیمارستانی و اسکار در میان یافته های افراد مورد مطالعه بیشترین میزان استفاده را داشته، همچنین طبق تأیید بستگان فوت شدگان، روش تزریقی شایعترین علت مرگ افراد مورد مطالعه بوده است. ضمناً میزان سوختگی CPR (۱۲/۷٪) نشان دهنده عدم دسترسی سریع این افراد به بیمارستان برای نجات از مرگ می باشد.

تشکر و قدردانی

نویسندگان مقاله از زحمات کلیه کارکنان و معاونت محترم پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی مشهد نهایت سپاس و تشکر را داشته و خواهند داشت.

کبد مورد بررسی قرار گیرند تا در دوران زندگی از عوارض مرگ و میر کاسته شود. ضمناً اجساد از نظر خالکوبی و رابطه احتمالی آن با هپاتیت و دیگر مولفه ها مورد آنالیز آماری قرار گرفتند که از نظر آماری رابطه معنی داری پیدا نشد ($p > 0/5$). اما باز هم هپاتیت مزمن شایعترین یافته اتوپسی و آسیب شناسی کبد افراد مورد نظر می باشد و موید آن است که به راه دیگری برای ابتلا به هپاتیت که همان راه تزریقی است باید توجه داشت.

نتیجه گیری

بررسی میزان خودزنی در افراد مورد مطالعه (۲۶/۱٪) نشان دهنده وجود اختلال شخصیت ضد اجتماعی است که طبق منابع روانشناسی نیز، میزان استفاده از ماده مخدر و میزان خودکشی در این افراد بالاست. اسکارپوستی مشاهده شده در افراد به علت تزریقات غیر استریل و تزریق مواد مخصوص

References:

- 1- Engavi M, Erfanmanesh N. Black colour. Kooshamehr: Shiraz; 2006.
- 2- Ragab pour Z, Magd zade SR, Feizzadeh khorasani A, Motevalian Abas, Hoseiny M. Relation between opium consumption and traffic injury. *Legal Med J* 2005; 11:149-157.
- 3- Monagati VR, Mohammadi M. Adiction treatment. Daryaye Nor: Shiraz; 2001.
- 4- www.dchq.ir/html/Index.php?Module=html page & func.
- 5- Afshar M, Tofighi H, Hedjazi A. All death from 1996 to 1997 who referred to Tehran forensic center. *Tehran Un Med Sci* 1997.
- 6- Katsoung BJ. *Clinical Pharmacology*. Mosby: 2001.
- 7- Haddad ML, Shannon MW, Winchester JF. *Clinical management of poisoning and drug overdose*. 3rd ed. Philadelphia: WB. Saunders c; 1998. p.505-520.
- 8- Brent J, Wallace KL, Burkhart KK, Philips SD, Donovan JW. *Critical care toxicology: diagnosis and management of critically poisoned patient*. 1st ed. Philadelphia: Mosby; 2005. p.611-619.
- 9- Sadok B. *Caplan Psychiatry text book*. Mosby: 2001.
- 10- karbakhsh M, Salehian Zandi N. Acute opiate overdose in Tehran: The forgotten role of opium. *Odjective behaviors inpress (serical online)*. 2006, 19 December. available from science Direct – Accessed 20 March, 2006.
- 11- Dart RC. *The 5 minute toxicology consults*. Philadelphia: Lippin of Williams; 2000. p.530-531.
- 12- KHalkhali .MR, Najafi K, Nazifi F. The frequency of drugs and substances use in opiate dependents. *Med J Gilan Univ Med Sci* 15; 40-47.
- 13- Gabal Ameli M, Izadi N. Frequency of drug poisoning whit demographic and clinical index. *Armaghan Danesh J* 2003; 10:71-80.
- 14- Amooei M, Tareman F. 109 death due to opium Consumption who referred to Iranian forensic centers. *Legal Med J* 2002; 8:20-26.
- 15- Rahimi Movaghar A, Sharifi V, Mohammadi MR, Farhoodian A, Sahimi AA, Rad GR, *et al*. Review of 30 years paper publications about addiction. *Hakim J* 2005; 8:37-44.
- 16 - Esfandiari SH, Navabi G. Review of deaths cause by poisoning in Kermanshah forensic center in 1996. *Med Facult Kermanshah Univ Med Sci* 1998.
- 17- Hosseini As, Avijgan M, Mohamadnejad M. High prevalence of HBV, HCV, and HIV infections in gypsy population residing in SHAHR-E-KORD. *Arch Iranian Med J* 2004; 7:20 –22.
- 18- Yalda A, Rasoli Nejad M. Infection iniv drugs injection addicts'. *Iran Med J* 2004; 20:137-47.